

SPRÁVA O STAVE VTÁČEJ KRIMINALITY

A INEJ NELEGÁLNEJ ČINNOSTI, KTOREJ OBEŤOU SÚ VTÁKY

V ROKU 2009

V Bratislave

November 2010

Podakovanie

Ďakujeme všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispievajú k prevencii, riešeniu a eliminácii prípadov nelegálnej činnosti, ktorej obeťou sú vtáky. Podakovanie patrí predovšetkým týmto pracoviskám, zariadeniam a jednotlivcom: Milan Gerthofer, Mário Kern, Ondrej Koporec, Jozef Lengyel, Alena Zacharová, Jozef Sulan, Správy CHKO: Dunajské luhy, Malé Karpaty, Strážovské vrchy, Správa NP Slovenský raj, Havran - spoločnosť na záchranu zranených a osirelých voľne žijúcich zvierat, Záchranná a rehabilitačná stanica Zázrivá, Prezídium Policajného zboru SR, Slovenská ornitologická spoločnosť/Birdlife Slovensko.

Obsah

1. Úvod.....	4
2. Legislatíva	4
3. Materiál a metodika	5
4. Prípady zaznamenané v roku 2009	6
4.1. Potvrdené prípady nelegálnej činnosti	9
4.2. Nepotvrdené prípady/podozrenia.....	11
5. Vplyv nelegálnej činnosti na populácie voľne žijúcich druhov vtákov.....	12
5.1 Cezhraničné aspekty.....	12
6. Záver.....	13
7. Ochrana dravcov na Slovensku.....	14

1. Úvod

Vtáky sú nenahraditeľnou súčasťou biologickej diverzity každej krajiny. Často sa však stávajú obeťou nelegálnej činnosti, teda aktivít realizovaných v rozpore s platnými právnymi predpismi, v dôsledku ktorých dôjde, prípadne môže dôjsť, k usmrteniu, zraneniu, držbe alebo inej ujme na jedincovi vtáčieho druhu, ale tiež k zmareniu hniezdenia, vyrušovaniu alebo zničeniu hniezda, či hniezdného biotopu. Patria sem najmä tieto nelegálne vykonávané aktivity: odstrel, trávenie, vykrádanie hniezd, odchyt, držba, obchodovanie, vyrušovanie, ničenie hniezda/hniezdného biotopu.

V prípade nelegálnej činnosti sa môže jednať o trestný čin alebo priestupok vzhľadom na:

- a) výšku spôsobenej škody, ktorá sa spravidla vyčísluje spoločenskou hodnotou živočíchov, prípadne súčtom spoločenskej hodnoty a pridanej hodnoty územia, v ktorom k porušeniu právnych predpisov došlo – v takomto prípade musí pridanú hodnotu vyčísliť orgán alebo organizácia ochrany prírody,
- b) fakt, k porušeniu akého právneho predpisu došlo.

2. Legislatíva

Slovenská republika je viazaná niekoľkými medzinárodnými dohovormi, ktoré sa týkajú ochrany voľne žijúcich druhov živočíchov, vrátane vtákov. Zároveň sú pre nás záväzné smernice a nariadenia Európskej únie, ktoré boli v rôznej miere implementované do národnej legislatívy.

Medzinárodné dohovory, ktorými je Slovenská republika viazaná

- Dohovor o biologickej diverzite
- Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam, najmä ako biotopy vodného vtáctva
- Dohoda o ochrane netopierov v Európe
- Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CITES)
- Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov
- Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva
- Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť
- Dohoda o ochrane africko-euroázijských druhov sťahovavého vodného vtáctva

Legislatíva Európskej únie

- Nariadenie Rady (ES) č. 338/1997 z 9. decembra 1996 o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín reguláciou obchodu s nimi
- Nariadenie Komisie (ES) č. 359/2009 z 30. apríla 2009, ktorým sa pozastavuje dovoz exemplárov určitých druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín do Spoločenstva.
- Nariadenie Komisie (ES) č. 865/2006 zo 4. mája 2006, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá týkajúce sa vykonávania nariadenia Rady (ES) č. 338/97 o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín reguláciou obchodu s nimi.
- Smernica Rady Európskych spoločenstiev č. 1979/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov (známa tiež ako smernica o vtákoch - Birds Directive)
- Smernica Rady Európskych spoločenstiev č. 1992/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (známa tiež ako smernica o biotopoch - Habitats Directive)

- Smernica Rady 1999/22/ES z 29. marca 1999 o chove voľne žijúcich živočíchov v zoologických záhradách

Národná legislatíva

- Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny
- Vyhláška č. 579/2008 Z.z., ktorá je doplnením Vyhlášky č. 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 o ochrane prírody a krajiny, v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 15/2005 Z.z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška č. 110/2005 Z.z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 274/2009 Z.z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 344/2009 ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve
- Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 193/2005 Z.z. o rastlinolekárskej starostlivosti

Všetky trestné činy, ktorých obeťami sú vtáky, označujeme pojmom **vtáčia kriminalita**, pričom môže ísť o trestný čin porušovania ochrany rastlín a živočíchov v zmysle § 305 Trestného zákona, alebo o trestný čin pyliactva v zmysle § 310 Trestného zákona, ak je chránený živočích zároveň poľovnou zverou, prípadne o súbeh oboch trestných činov. V prípade spáchania priestupku môže ísť o porušenie ustanovení Zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny, Zákona č. 15/2005 o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi, Zákona č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve, Zákona č. 193/2005 Z.z. o rastlinolekárskej starostlivosti, prípadne iných zákonov. Môže sa tiež jednať o súbeh trestného činu a priestupku.

3. Materiál a metodika

Od júna 2009 do novembra 2010 realizovala Ochrana dravcov na Slovensku (RPS) projekt zameraný na prevenciu, odhaľovanie a riešenie prípadov nelegálnej činnosti, ktorej obeťou sú vtáky. Vďaka projektu bolo možné systematicky realizovať kroky zabezpečujúce zvýšenie efektivity cieľov, ktoré boli stanovené už v roku 2002, kedy sa tejto problematike začala venovať zvýšená pozornosť zo strany mimovládnych organizácií, ale aj štátnych organizácií a inštitúcií a začala sa tiež rozvíjať vzájomná spolupráca. Za účelom prehĺbenia spolupráce a zvýšenia účinnosti konkrétnych krokov boli v rámci projektu realizované školenia pre príslušníkov Policajného zboru SR, pracovníkov krajských a obvodných úradov životného prostredia a Štátnej ochrany prírody SR, Slovenskej inšpekcie životného prostredia ako aj členov dobrovoľnej stráže prírody. Okrem toho boli pracovníci uvedených inštitúcií a organizácií, ako aj Slovenskej ornitologickej spoločnosti/Birdlife Slovensko, oslovení ohľadom poskytnutia údajov o prípadoch nelegálnej činnosti, ktorej obeťou boli vtáky, ktoré riešili v rámci svojej kompetencie. Údaje bolo možné poslať do RPS, prípadne zaevidovať priamo do databázy, vytvorenej v rámci projektu za účelom vzniku centralizovaného zberného miesta takýchto údajov. Databáza poskytuje ucelený, komplexný súbor údajov, z ktorého je možné na základe zvolených kritérií selektovať vybrané detaily.

Okrem toho bol v rámci projektu realizovaný monitoring oblastí, ktoré boli identifikované ako rizikové z hľadiska výskytu prípadov nelegálnej činnosti. Okrem troch členov projektového tímu sa na monitoringu podieľalo aj päť dobrovoľníkov. Vďaka tejto pravidelnej kontrolnej činnosti sa podarilo nielen včas odhaliť niekoľko prípadov nelegálnej činnosti, ale aj určiť konkrétne hrozby v navštevovaných oblastiach a prítomnosťou v krajine posilniť efekt preventívnych opatrení.

Ďalšou aktivitou v rámci projektu bolo riešenie konkrétnych prípadov nelegálnej činnosti, čo v praxi znamenalo preverenie všetkých podnetov, ktoré boli nahlásené občanmi, riešenie prípadov odhalených počas kontrol v území a samozrejme súčinnosť pri riešení prípadov v kompetencii štátnych orgánov. Všetky vtáky na území Slovenska sú v zmysle platných legislatívnych predpisov chránené, preto je manipulácia povolená len určeným pracovníkom štátnych orgánov a organizácií, a za presne určených podmienok aj členom dobrovoľnej stráže prírody a držiteľom špeciálnej výnimky. Pri náleze hendikepovaného, resp. usmrteného jedinca bolo zabezpečené veterinárne vyšetrenie za účelom identifikácie charakteru zranenia, RTG vyšetrenie alebo odborné analýzy, v závislosti od okolností nálezu a predpokladaných možných príčin zranenia/úmratia. Vo väčšine prípadov bolo potrebné po veterinárnom ošetroaní zabezpečiť dlhodobejšiu odbornú starostlivosť počas zotavovania jedinca. Táto starostlivosť bola zabezpečovaná predovšetkým prostredníctvom chovnej stanice spoločnosti Havran v Ratnovciach, záchranej stanice v Zázrivej a chovného zariadenia v Kmeťove. Mnohé živočíchy sa po úspešnej rehabilitácii podarilo vypustiť späť do voľnej prírody. Bez zabezpečenia nevyhnutných nákladov na transport, odborné ošetrenia a analýzy, liečivá, krmivá a ďalšie súvisiace výdavky z prostriedkov projektu by bolo veľmi náročné zabezpečiť potrebnú starostlivosť na profesionálnej úrovni. Starostlivosť o hendikepované živočíchy počnúc ich zberom, cez zabezpečenie vyšetrení a následnú rehabilitáciu, predstavuje z finančného hľadiska významnú položku a na území SR nie sú bohužiaľ kompetentným organizáciám poskytované dostatočné prostriedky na profesionálne zabezpečenie riešenia týchto prípadov. Ochrana dravcov na Slovensku sa podieľala na riešení takmer všetkých prípadov, ktoré boli v roku 2009 zaznamenané, či už priamo prostredníctvom zabezpečovania potrebných krokov, alebo prostredníctvom poskytnutia súčinnosti kompetentným orgánom a organizáciám.

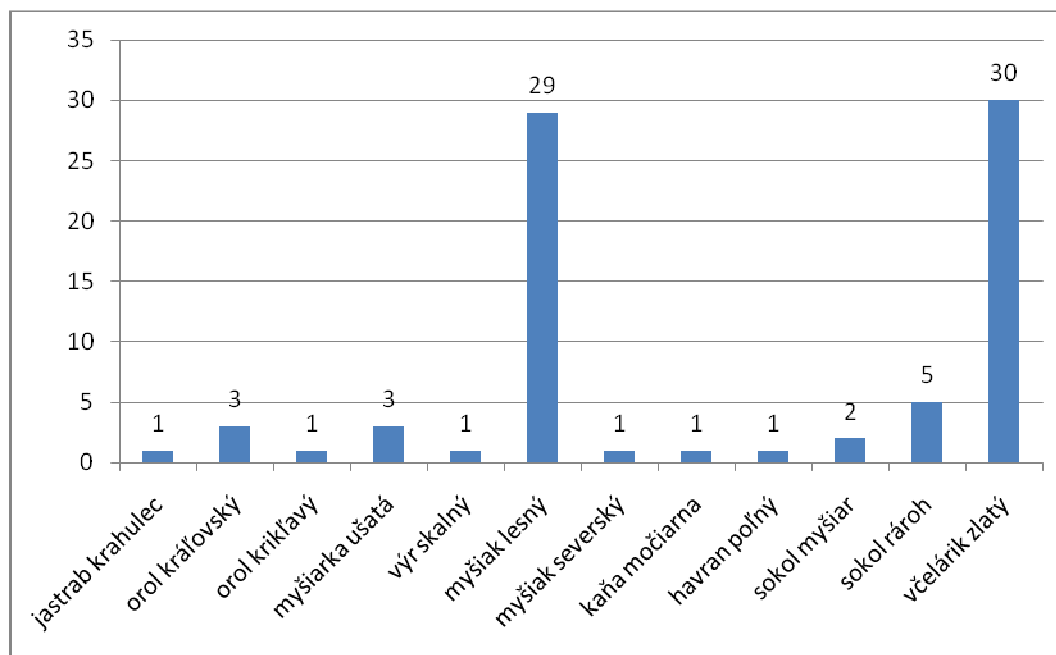
Je veľmi dôležité zdôrazniť, že počet odhalených prípadov predstavuje len veľmi malé percento zo skutočne páchaných nelegálnych činov.

4. Prípady zaznamenané v roku 2009

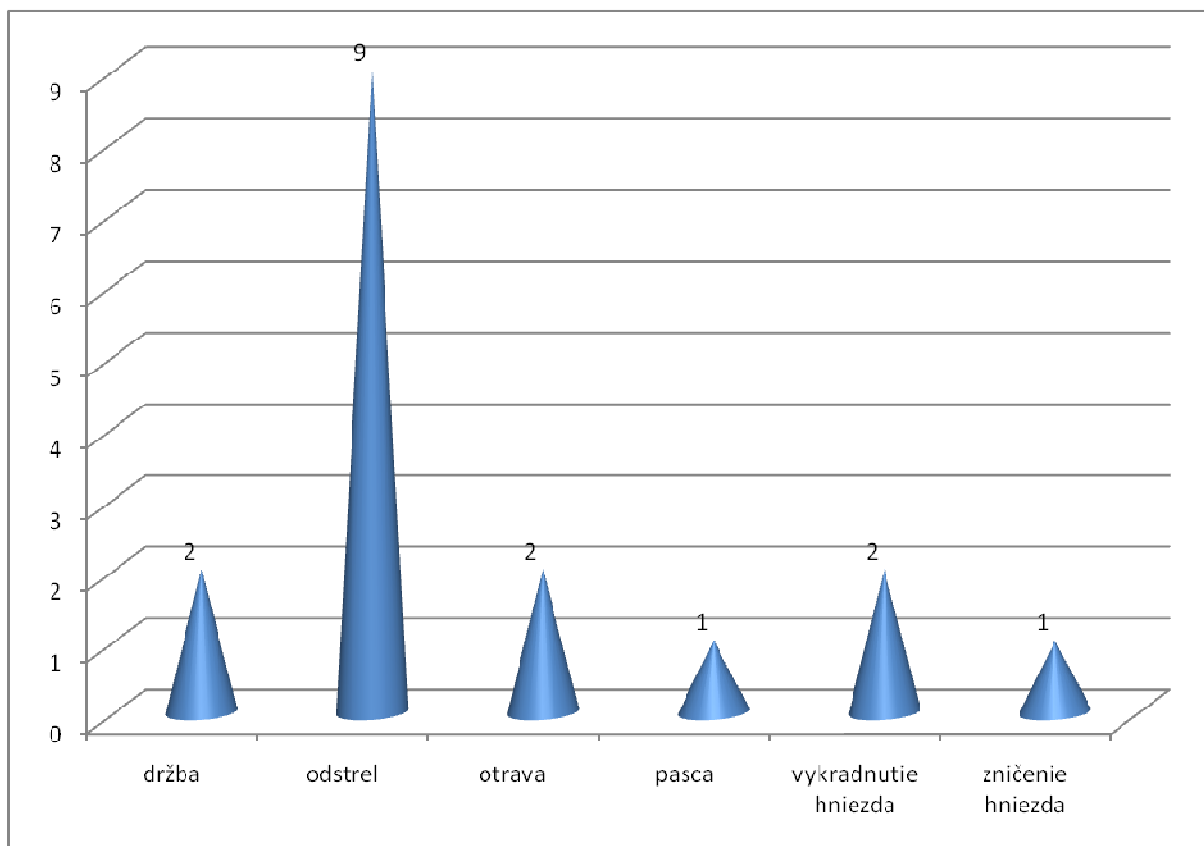
V roku 2009 bolo zaznamenaných 17 prípadov, kedy bolo potvrdené, že príčinou úmratia alebo zranenia rôznych druhov vtákov bola nelegálna činnosť. Obeťou sa v týchto prípadoch stalo minimálne 78 jedincov 12 rôznych druhov vtákov. Najčastejšou obeťou nelegálnej činnosti bol myšiak lesný (Tab. 1 a Graf 1), najčastejšou formou odstrel (Graf 2). Najviac prípadov bolo zaznamenaných v Trnavskom a Nitrianskom kraji (Graf 3). V ďalších 6 prípadoch sa nepodarilo nelegálnu činnosť preukázať, na základe odborných vyšetrení ju však nebolo možné vylúčiť.

potvrdenie (P) / nepotvrdenie (N) nelegálnej činnosti		počet prípadov		počet jedincov		spolu	
		P	N	P	N	počet prípadov	počet jedincov
jastrab krahulec	<i>Accipiter nisus</i>	1		1		1	1
orol kráľovský	<i>Aquila heliaca</i>	1		3		1	3
orol krikľavý	<i>Aquila pomarina</i>	1		1		1	1
myšiarka ušatá	<i>Asio otus</i>	3		3		3	3
výr skalný	<i>Bubo bubo</i>	1		1		1	1
myšiak lesný	<i>Buteo buteo</i>	5	3	29	3	8	32
myšiak severský	<i>Buteo lagopus</i>	1		1		1	1
kaňa močiarna	<i>Circus aeruginosus</i>	1		1		1	1
kaňa popolavá	<i>Circus pygargus</i>		1		1	1	1
havran poľný	<i>Corvus frugileus</i>	1		1		1	1
sokol myšiar	<i>Falco tinnunculus</i>	2		2		2	2
sokol rároh	<i>Falco cherrug</i>	2		5		2	5
orliak morský	<i>Haliaeetus albicilla</i>		1		1	1	1
včelárík zlatý	<i>Merops apiaster</i>	1		30		1	30
sova dlhochvostá	<i>Strix uralensis</i>		1		1	1	1

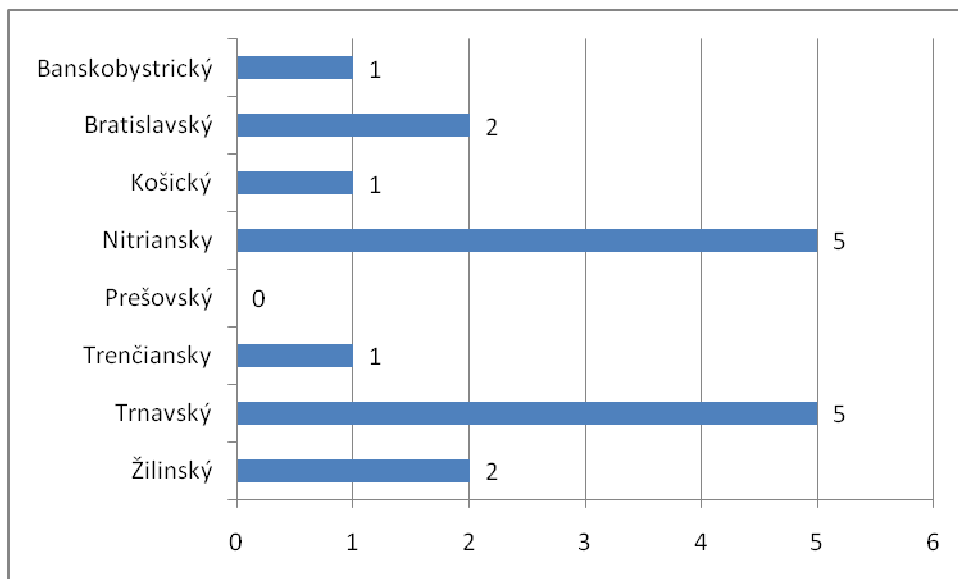
Tab. 1: Prehľad prípadov nelegálnej činnosti zaznamenaných v roku 2009 druhov, ktoré sa stali obeťou

Graf 1: Počet jedincov druhov, ktoré sa v roku 2009 stali obeťou nelegálnej činnosti

Graf 2: Počet potvrdených prípadov nelegálnej činnosti v roku 2009 podľa druhu činnosti

Graf 3: Počet potvrdených prípadov nelegálnej činnosti v roku 2009 podľa krajov

4.1. Potvrdené prípady nelegálnej činnosti

január

8.1.2009 bol v blízkosti obce Tvrdošovce nájdený jedinec myšiaka lesného, ktorý mal jednu nohu uviaznutú v sklapovacej železnej pasci, tzv. železách, alebo čelustiach. Pasca spôsobila myšiakovi v podstate amputáciu nohy, ktorú veterinárny lekár len dokončil a ranu ošetril. Myšiak bol umiestnený do chovného zariadenia a ako trvalý hendikep, neschopný návratu do voľnej prírody, stráví vo voliére zvyšok života.

marec

5.3.2009 bol nahlásený nález 3 uhynutých myšiakov na poľnohospodársky využívaných pozemkoch v katastri obce Hurbanova Ves. Na dokumentácii prípadu a komunikácii s políciou sa podieľal obvodný úrad životného prostredia v Senci a Regionálne centrum ochrany prírody a krajiny Štátnej ochrany prírody SR v Bratislave. Po obhliadke miesta nálezu bolo v poraste krovín nájdených ďalších 7 jedincov myšiakov lesných, spolu sa teda jednalo o 10 obetí, ktoré boli nájdené v rôznom štádiu rozkladu. Analýzy odobratých vzoriek preukázali nielen prítomnosť karbofuránu, ale aj DDT (!).

16.3.2009 bola na obvodný úrad životného prostredia v Topoľčanoch privezená sova myšiarka ušatá (*Asio otus*) so zlomeným krídlom a zakrvavenou hlavou. Jedinec bol nájdený v obci Kovárovce. Sova uhynula počas transportu do rehabilitačnej stanice. Verdikt veterinárneho lekára v pitevnej správe znel jednoznačne: fraktúra krídla spôsobená strelnou zbraňou s nízkou energiou a tupé poranenie časti lebky spôsobilo hematóm v lebke s následným krvácaním do mozgu. Prípado riešil obvodný úrad životného prostredia v Topoľčanoch ako priestupok.

19.3.2009 bol odhalený historicky najrozsiahlejší prípad hromadnej otravy, v blízkosti obce Malženice. Obhliadka miesta činu, ktorého rozloha dosiahla až 1 km², trvala vyše týždňa. Vo vzorkách bola potvrdená prítomnosť karbofuránu. Bilancia tejto masakry je alarmujúca, celkovo zahynulo 22 obetí: 4 jedince sokola rároha, 16 myšiakov lesných, 1 myšiak severský (*Buteo lagopus*), 1 sokol myšiar (*Falco tinnunculus*). Vo veci bolo podané trestné oznámenie z dôvodu spáchania dvoch trestných činov súbežne: trestný čin pytlactva a trestný čin porušovania ochrany rastlín a živočíchov. Ako návnada boli v prípade hromadnej otravy pri Malženiciach použité kadávery holubov a zajacov.

18.3.2009 bola na základe podnetu vykonaná domová prehliadka, pri ktorej bola odhalená nelegálna držba výra skalného. Štvorročný jedinec bol držaný v stiesnených a hygienických normám nevyhovujúcich podmienok, mal pomerne nízku kondíciu a značne znečistené perie, vzniklo tiež podozrenie na prítomnosť endoparazitov. Výr bol zhabaný a po veterinárnom vyšetrení umiestnený do záchytného zariadenia.

31.3.2009 bol v katastrálnom území Rimavskej Soboty nájdený havran čierny (*Corvus frugileus*) s fraktúrou krídla. Veterinárne vyšetrenie potvrdilo, že príčinou zranenia bola strelná zbraň. V dôsledku závažnosti poranenia musel byť jedinec utratený. Prípado riešil obvodný úrad životného prostredia v Rimavskej Sobote ako priestupok.

máj

10.5.2009 bolo pri obhliadke hniezda orla kráľovského (*Aquila heliaca*) na západnom Slovensku zistené, že z hniezda boli odcudzené všetky tri mláďatá, ktoré tu boli pozorované deň predtým. Veľmi dôležité informácie k prípadu poskytol farmár, na pozemku ktorého orly hniezdili, a ktorý hniezdenie pravidelne z bezpečnej vzdialenosti pozoroval. Vo veci bol podaný podnet na príslušné oddelenie Policajného zboru SR z dôvodu spáchania trestného činu porušovania ochrany rastlín a živočíchov.

12.5. 2009 bol do rehabilitačnej stanice v Ratnovciach privezený jedinec sokola myšiara (*Falco tinnunculus*) – dospelá samica so zraneným krídlom. Na základe veterinárneho vyšetrenia bola ako

príčina zranenia označená strelná zbraň. Jedinca sa podarilo zrehabilitovať a 27.6.2009 úspešne vypustiť do voľnej prírody.

jún

8.6.2009 bol na veterinárnu kliniku v Trnave privezený jedinec myšiarky ušatej (*Asio otus*) – mláďa vo veku približne 4 týždne, s poraneným krídlom, nájdené v intraviláne Šale. RTG vyšetrenie preukázalo prítomnosť projektilu vzduchovej strelnej zbrane, ktorý bol odstránený počas operácie. Jedinca bol úspešne vypustený do prírody 5.8.2009. Prípado riešila Slovenská inšpekcia životného prostredia ako priestupok.

15.6.2009 bolo zistené zničenie hniezdnej lokality obsadenej kolóniou včelárikov zlatých (*Merops apiaster*) v oblasti Medzibrodžia. Zničených bolo 30 hniezdných dutín, niektoré boli upchaté molitanom, iné hlinou a viaceré boli zničené vykopaním. Pri kontrole dutín boli vo viacerých nájdené uhynuté jedince. V tomto prípade bol podaný podnet na príslušné oddelenie Policajného zboru SR pre podozrenie zo spáchania trestného činu porušovania ochrany rastlín a živočíchov.

júl

5.7.2009 bolo zistené, že hniezdo orla krikľavého (*Aquila pomarina*) v katastri obce Žiar, na ktorom bolo 9 dní pred zistením pozorované mláďa, je prázdne. Rovnako boli na strome pozorované stopy po lezeckej výstroji a obal od športovej tašky. Tieto stopy nasvedčujú skutočnosti, že mláďa bolo z hniezda odcudzené, preto bol prípad postúpený na riešenie obvodnému úradu životného prostredia v Liptovskom Mikuláši ako priestupok.

8.7.2009 bola zistená nelegálna držba jedinca myšiarky ušatej v katastri obce Šaľa. Jednalo sa o mláďa, ktoré bezprostredne po opustení hniezda psychicky narušený nálezca zobral do miesta svojho bydliska. Jedinca bol držaný bez možnosti voľného pohybu, nakoľko mu boli pripevnené pútky a bol kŕmený nevhodnou potravou. Po odhalení držby bol jedinec zhabaný, umiestnený do rehabilitačnej stanice a 12.7.2009 vypustený do voľnej prírody. Prípado riešil obvodný úrad životného prostredia v Šali.

august

9.8.2009 bol v katastri obce Rakovice nájdený jedinec myšiaka lesného so závažným poranením pravého krídla. Jedinca bol odovzdaný do starostlivosti rehabilitačnej stanice Havran. Veterinárne vyšetrenie preukázalo, že zranenie bolo spôsobené strelnou zbraňou. Vzhľadom na charakter zranenia, ako aj na fakt, že RTG vyšetrenie nepreukázalo prítomnosť brokov v tele živočicha možno predpokladať, že zranenie bolo spôsobené guľovou zbraňou. Vzhľadom na závažnosť zranenia pristúpil veterinárny lekár k utrateniu živočicha. V tomto prípade bol podaný podnet na trestné stíhanie voči neznámemu páchatelovi z dôvodu spáchania trestného činu pytlactva.

september

Dňa 28.9.2009 bol neďaleko Topoľčian nájdený jedinec kane močiarnej (*Circus aeruginosus*), neschopný letu, so zraneným krídlom. Nálezca priniesol zraneného jedinca na Mestský úrad v Topoľčanoch, odkiaľ ho príslušníci mestskej polície odovzdali na Obvodný úrad životného prostredia v Topoľčanoch, odkiaľ bol jedinec premiestnený dňa 29.9.2009 do opatery rehabilitačnej stanice v Ratnovciach. Na základe veterinárneho vyšetrenia bolo preukázané, že sa jedná o zranenie spôsobené strelnou zbraňou. Jedinca mal zlomené ľavé krídlo a musel podstúpiť operačný zákrok. Bohužiaľ, v tomto prípade nebola známa totožnosť nálezcu, takže sa nepodarilo získať podrobnejšie údaje ohľadom nálezu. Kaňa bola 28.11.2009 vypustená do voľnej prírody. V tomto prípade bol podaný podnet na Slovenskú inšpekciu životného prostredia.

október

3.10.2009 bol v katastrálnom území Prievidze nájdený zranený jedinec jastraba krahulca (*Accipiter nisus*). Veterinárne vyšetrenie preukázalo priestrel krídla jedinca. Vzhľadom na komplikácie spojené so zranením musel byť jedinec utratený v Zoologickej záhrade v Bojniciach, kam bol umiestnený. Prípád riešil obvodný úrad životného prostredia v Prievidzi.

november

4.11.2010 bol v intraviláne Bratislavy nájdený zoslabnutý jedinec sokola rároha s nezvyčajne stočenými nohami. Hendikepovaného jedinca prevzali pracovníci Regionálneho centra Štátnej ochrany prírody SR. Z obhliadky jedinca veterinárnym lekárom vyplynulo, že sokol má čiastočne paralyzovanú panvovú časť a znížený úchopový reflex. RTG vyšetrenie preukázalo prítomnosť dvoch brokov v tele jedinca, jednalo sa o staršie zranenia. Broky boli operačne odstránené. Po dvoch mesiacoch rehabilitácie jedinec bohužiaľ uhynul na následky bakteriálneho ochorenia, príčinou ktorého bolo pravdepodobne celkové oslabenie organizmu v dôsledku zranení a možnej otravy olovom z uviaznutých brokov.

4.2. Nepotvrdené prípady/podozrenia

4.1.2009 bol pri obci Borovce nájdený nelietajúci jedinec myšiaka lesného, ktorý bol odovzdaný do RS v Ratnovciach. Pri veterinárnom vyšetrení bolo zistené, že jedinec má diery a podliatinu v oblasti predlaktia, pričom podľa veterinárneho lekára sa mohlo jednať o zranenie spôsobené strelnou zbraňou. 12.1.2009 jedinec na následky závažnosti poranení v rehabilitačnej stanici uhynul.

29.4.2009 bolo pri kontrole hniezda sovy dlhochvostej v blízkosti obce Rokytovce zistené, že hniezdo je zničené a opustené. Približne desať dní pred zistením bola potvrdená prítomnosť inkubujúcej samice v hniezde. Pod hniezdom boli nájdené škrupiny z vajca, pravdepodobne došlo k zanechaniu alebo k zničeniu znášky v dôsledku vystrelenia. Prípád riešila Správa CHKO Východné Karpaty.

4.7.2009 bol v katastri obce Tepličky nájdený nelietajúci jedinec myšiaka lesného (*Buteo buteo*). Nálezca myšiaka priviezol do rehabilitačnej stanice v Ratnovciach. Prevádzkovatelia rehabilitačnej stanice zabezpečili veterinárne vyšetrenie, ktoré preukázalo zlomeninu stehennej kosti ľavej nohy a nekrotizujúce tkanivá ostatných častí tela živočícha, napadnuté mušími larvami. Vyšetrenie určilo ako možnú príčinu zranenia strelnú zbraň. Vzhľadom na rozsiahlosť zranenia musel byť jedinec utratený.

25.8.2009 bola pri obci Malé Krškany nájdená mladá samica kane popolavej, ktorá sedela na zemi a mala poranené krídlo. Nasledujúci deň bola odovzdaná do rehabilitačnej stanice v Ratnovciach, kde jej bola poskytnutá odborná starostlivosť. Samica však mala staršie závažné zranenie – zlomeninu v oblasti lakťového kĺbu, ktorého príčinu nebolo možné určiť a hodinu po prevoze do rehabilitačnej stanice uhynula. Podľa ornitologického krúžku, ktorý mal jedinec na nohe, bolo možné určiť, že sa jedná o samicu, ktorá bola krúžkovaná 11.7.2009 ako mláďa.

21.9.2009 bol v katastrálnom území obce Tešedíkovo nájdený jedinec myšiaka lesného v zlej fyzickej kondícii s ovisnutým krídlom. Nález bol nahlásený na obvodný úrad životného prostredia v Šali, ktorý zabezpečil odbornú starostlivosť. Na základe obhliadky jedinca mohol byť príčinou zranenia zásah projektilom strelnéj zbrane. Bohužiaľ, jedinec 1.10.2009 zahynul napriek tomu, že počas niekoľkých dní predtým úspešne prijímal potravu.

7.11.2009 bol pri Komárne nájdená juvenilná samica orliaka morského (*Haliaeetus albicilla*) sediaca na poli, neďaleko poľnej cesty, neschopná letu – nálezca uviedol, že sa potácala a mala ovisnuté jedno krídlo. Jedinec bol odchytený a prevezený na veterinárne vyšetrenie. RTG vyšetrenie nepreukázalo žiadne zlomeniny, ani iné zranenie, nepotvrdilo sa ani zranenie spôsobené strelnou

zbraňou. Veterinárny lekár konštatoval, že jedinec bol pravdepodobne priotrávený. Podľa ornitologických krúžkov bolo možné určiť, že jedinec pochádzal z hniezda v Maďarsku a bol krúžkovaný 6.5.2008. V deň nálezu bol hendikepovaný jedinec odovzdaný do dočasnej záchytnej stanice v Kmeťove. Okrem medikamentov na doplnenie potrebných látok a vitamínov musela byť orliakovi podávaná aj potrava priamo do hrvoľa, nakoľko sám potravu neprijímal. Potravu začal jedinec postupne prijímať sám po dvoch dňoch. Príčina možnej otravy jedinca mohla byť aj iná ako cudzorodé látky v skonsumovanej potrave, preto v tomto prípade nebolo podané trestné oznámenie, a nebolo začaté ani priestupkové konanie. Jedinec bol úspešne vypustený do voľnej prírody 4.12.2009 vo veľmi dobrej kondícii. Na lokalite vypúšťania bol pozorovaný ešte niekoľko dní.

5. Vplyv nelegálnej činnosti na populácie voľne žijúcich druhov vtákov

Na území Slovenskej republiky sa niekoľko vzácnych druhov dostalo v dôsledku nelegálnej činnosti (predovšetkým vykrádanie hniezd, odstrel a vykladanie otrávených návnad) na hranicu vyhynutia. Do tejto skupiny patrí napríklad sokol rároh (*Falco cherrug*), orol kráľovský (*Aquila heliaca*), či sokol červenonohý (*Falco vespertinus*). S úmyselnou nelegálnou činnosťou sa stretávame predovšetkým v nížinných oblastiach, kedy najčastejšie sú odstrel a likvidácie hniezd strelnou zbraňou. Tento fakt môže byť dôsledkom toho, že v nedávnej minulosti boli niektoré aktivity, v súčasnosti postavené mimo zákon, legálnymi spôsobmi likvidácie niektorých druhov, ktoré sú dodnes v zmysle poľovného zákona považované za tzv. škodnú zver (napríklad až 1. júla 2001 nadobudla účinnosť Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 230/2001 Z.z., ktorou sa zakazuje používať na usmrcovanie zveri jed alebo jedovaté plyny). V nížinných oblastiach sú predovšetkým krkavcovité vtáky či dravce mylne považované za významných predátorov drobnej poľovnej zveri napriek tomu, že niektoré majú dokonca obsiahnutú prevažnú zložku potravy (drobné zemné cicavce) už v samotnom druhovom či rodovom názve (myšiak lesný, sokol myšiar, myšiarka ušatá). Kormorány či volavky bývajú terčom útokov rybárov, ktorí ich považujú za faktor rozhodujúcou mierou negatívne ovplyvňujúci početnosť rýb. Niektorí chovatelia holubov nenávidia sokoly, v ktorých potrave sa holuby objavujú (sokol rároh, sokol sťahovavý), včelárík zlatý, živiaci sa lietajúcim, prevažne blanokrídlym hmyzom, je zas nenávidený niektorými chovateľmi včiel. Takáto nenávisť často vyústi do nelegálnej činnosti. Vo funkčnom ekosystéme však žiaden predátor nedokáže vyhubiť svoju korisť. Veľmi podceňovanou, no základnou otázkou sú podmienky prostredia, ktoré musia vyhovovať požiadavkám zveri a rýb – pre zver sú v krajine okrem iného dôležitá remízka, vetrolamy, odpočinkové stanovišťa a úkryty, dostatok prirodzenej potravy, ryby sú taktiež veľmi citlivé na vlastnosti prostredia. Ďalšou deformáciou skutočnosti je tvrdenie, že niektoré konkrétne druhy vtákov sú v zimnom období premnožené. Nížiny Slovenska sú však dôležitým zimoviskom severských populácií vtákov (orliak morský, myšiak lesný a severský, jastrab krahulec, volavka biela a popolavá, drozd čvíkotavý, pinka severská a iné). Na mnohých lokalitách sa tieto druhy vtákov vyskytujú vo zvýšenej koncentrácii, čo býva chybné interpretované ako dôkaz premnoženia. Dôsledkom osvojenia mylných informácií o biológii jednotlivých druhov dochádza následne k ich prenasledovaniu.

5.1 Cezhraničné aspekty

Nelegálna činnosť je významnou príčinou poklesu biodiverzity nielen na území Slovenska, ale z celosvetového hľadiska - vtáky nepoznajú hranice a na základe priamych pozorovaní a preukázateľných vedeckých dôkazov – napríklad vďaka využívaniu ornitologických krúžkov, satelitnej a rádiovkej telemetrie dnes vieme, že sa nezriedka stávajú obeťou nelegálnej činnosti v krajine mimo svojho rodiska. Na území Slovenska už takto zahynuli jedince mnohých chránených druhov pochádzajúce z Ruska, Ukrajiny či krajín severnej Európy (Švédsko, Fínsko). Často sa jedná o zimujúce druhy, ktoré sa na Slovensku počas zvyšku roka nevyskytujú (myšiak severský, kaňa sivá, hlaholka severská, potápač biely a ďalšie). Tisíciky vtákov každoročne padnú za obeť strelcom pri svojej migrácii ponad ostrov Malta – z tohto dôvodu sa realizuje medzinárodná kampaň a petícia na zastavenie tejto nelegálnej činnosti a prísnejšie tresty pre páchatel'ov v krajine. Rovnaký problém pretrváva aj v ďalších krajinách Európy – najmä Taliansku, Francúzsku, Turecku, ale aj v susednom

Rakúsku. Páchatelia, ktorí vykrádajú hniezda na území Slovenska, vykonávajú túto činnosť na objednávku odberateľov – chovateľov z rôznych krajín, často sú konečným odberateľom krajiny Arabského polostrova. Otrávené návnady vykladané v Českej republike, Rakúsku a Maďarsku zabíjajú vtáky pochádzajúce zo Slovenska a naopak.

Mnohé druhy, ako napríklad sokoly, ale aj sova myšiarka ušatá, si nestavajú vlastné hniezda, ale na hniezdenie využívajú hniezda iných druhov, napríklad krkavcovitých vtákov alebo iných druhov dravcov. Likvidáciou hniezd v krajine, najčastejšie vystreľovaním, dochádza k redukcii hniezdných príležitostí týchto druhov. Často dochádza tiež k priamemu usmrcovaniu „staviteľov hniezd“.

V dôsledku nelegálnej činnosti dochádza často aj k ohrozeniu ľudského zdravia (strelba v intraviláne, vykladanie sklapovacích pascí), majetku (vystreľovanie hniezd na stožiaroch vysokého elektrického napätia), resp. domácich zvierat (vykladanie otrávených návnad).

V prípade odchovu jedincov v zajatí a ich vzájomného kríženia je relevantný aspekt poškodenia pôvodného genofondu pri úniku hybridného jedinca zo zajatia do voľnej prírody. Boli zaznamenané prípady, kedy došlo k páreniu a hniezdeniu hybridného jedinca s jedincom z voľnej prírody. Hybridné jedince môžu tiež obsadiť voľnú ekologickú niku pôvodných druhov a vytlačiť ich z prirodzeného miesta výskytu.

Nezanedbateľným nie je ani finančný aspekt tohto druhu nelegálnej činnosti. Tisíce eur ročne dosahujú čiastky vynaložené každoročne na prepravu zranených či usmrtených jedincov, na veterinárne vyšetrenia a odborné analýzy, rehabilitáciu a odbornú starostlivosť jedincov, liečivá a dezinfekčné prípravky. Niektoré jedince musia byť vzhľadom na rozsah alebo charakter poranení utratené, z mnohých obetí nelegálnej činnosti sa však stávajú trvalo hendikepované jedince, ktoré nemožno vrátiť do voľnej prírody, nakoľko by v dôsledku svojho hendikepu neprežili (amputácia krídla, dolnej končatiny a i.). Takéto jedince sú umiestňované do niektorej z chovných alebo rehabilitačných staníc (v roku 2010 je v SR registrovaných 5 rehabilitačných a 18 chovných staníc). Podpora takýchto zariadení a starostlivosti o hendikepované živočíchy, je však zo strany štátu na nedostatočnej úrovni (kompetentné orgány ako obvodné úrady životného prostredia a pracoviská Štátnej ochrany prírody nedisponujú dostatočným množstvom finančných a technických prostriedkov) a preto musia funkciu štátnych orgánov často nahrádzať mimovládne organizácie z vlastných zdrojov, alebo zo zdrojov projektov zameraných práve na činnosti, ktorých realizácia by mala byť zastrešená štátom.

Prax ukázala, že pri odhaľovaní prípadov a boji proti vtáčej kriminalite je veľmi efektívnym prostriedkom vzájomná spolupráca medzi všetkými zainteresovanými stranami – tretím sektorom a orgánmi štátnej správy (úrady životného prostredia, Štátna ochrana prírody SR, Policajný zbor SR, Slovenská inšpekcia SR). Vďaka tejto spolupráci sa podarilo úspešne odhaliť niekoľko prípadov a potrestať páchatelov trestných činov a priestupkov.

Ochrana dravcov na Slovensku, v rámci boja proti tomuto druhu nelegálnej činnosti, okrem praktických opatrení na elimináciu negatívnych vplyvov a ochranu jednotlivých druhov, prehĺbuje spoluprácu s užívateľmi pozemkov i poľovníckou obcou a vyvíja rôzne aktivity na zvýšenie povedomia širokej verejnosti.

6. Záver

Nelegálna činnosť, ktorej obeťou sú vtáky, predstavuje významný faktor ovplyvňujúci celkovú biologickú diverzitu územia. Z toho dôvodu je potrebné tejto problematike venovať zvýšenú pozornosť a systematicky ju riešiť, pričom je nevyhnutná aktívna spolupráca štátnych orgánov a organizácií s mimovládnymi organizáciami a verejnosťou.

7. Ochrana dravcov na Slovensku

Ochrana dravcov na Slovensku (Raptor Protection of Slovakia - RPS) je mimovládna organizácia - občianske združenie, ktorá sa už od roku 1975 systematicky venuje výskumu a ochrane voľne žijúcich dravých vtákov a sov na celom území Slovenska.

Medzi naše aktivity patrí:

- praktická ochrana a výskum; pravidelný, koordinovaný monitoring stavu populácií dravcov a sov a ich biotopov, vytváranie náhradných hniezdných príležitostí (výroba a inštalácia hniezd a búdok), stráženie hniezd, vytváranie potravných príležitostí (reštitúcia sysľa pasienkového), analýza potravných zvyškov, sledovanie priebehu hniezdenia a faktorov ohrozenia
- kontrola a riešenie najzávažnejších problémov a negatívnych antropických faktorov ohrozujúcich populácie dravých vtákov a sov; spolupráca s energetickými spoločnosťami pri riešení problematiky úmrtí vtákov v dôsledku zásahu elektrickým prúdom, prevencia a riešenie prípadov nelegálnej činnosti, ktorej obeťou sú vtáky, vyhlasovanie a vytváranie ochranných zón v okolí hniezd chránených druhov
- vzdelávanie verejnosti; vydávanie informačných materiálov, organizovanie odborných prednášok a prezentácií, poskytovanie informácií prostredníctvom médií, zvyšovanie odbornej úrovne členskej základne
- rozvoj spolupráce so zainteresovanými skupinami (poľovníci, užívatelia pôdy, lesníci, mestá a obce, horolezci a pod.), ďalšími mimovládnymi organizáciami a so štátnou správou
- príprava, resp. modifikácia legislatívnych predpisov, zabezpečovanie a kontrola ich rešpektovania a uplatňovania v praxi, participácia na procesoch správnych konaní

© Ochrana dravcov na Slovensku, Kuklovska 5, 841 04 Bratislava, Tel./Fax: 02/555 73 440, dravce@dravce.sk

www.dravce.sk, www.chvu.dravce.sk, www.vtaciakriminalita.sk

Text: Lucia Deutschová

Tento materiál bol vydaný v rámci projektu EN-2009-022 „Implementácia Smernice o vtákoch s dôrazom na elimináciu vplyvu vtácej kriminality na populácie voľne žijúcich vtákov na území Slovenska“, podporeného prostredníctvom nadácie Ekopolis z Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

